

Respons

Usbekistan: Praktisering av moderat islam vs. praktisering av ytterliggående islam

Problemstilling/spørsmål:

- Hva er situasjonen for personer som praktiserer islam innenfor statens rammer, dvs. utøvelse av ikke-ytterliggående islam?

Generelt

Til tross for at den usbekiske konstitusjon tar til orde for religionsfrihet, gis denne friheten kun til enkelte grupper. Religionsloven fra 1998 krever at alle religiøse grupperinger skal registrere seg og kriteriene for å bli registrert er svært strenge, ifølge U.S. Department of State (2009). U.S. Department of State opplyser at ca. 90 % av befolkningen er sunnimuslimer.

Religionsloven av 1998 begrenser religiøs undervisning til å finne sted innenfor offisielle godkjente statlige institusjoner (U.S. Department of State 2009).

Overgrep mot ytterliggående muslimer

Usbekiske myndigheters behandling av ytterliggående muslimer som tilhører, eller er mistenkt for å tilhøre, grupper som usbekiske myndigheter har bannlyst og som går under betegnelsen vahabitter er kjent gjennom en rekke internasjonale menneskerettighetsrapporter, deriblant U.S. Department of State (2009), Human Rights Watch (HRW) (2007) og International Crisis Group (2003). Spesielt har medlemmer av gruppen Hizb-ut-Tahrir vært, og er fortsatt, en svært utsatt gruppe i Usbekistan. Hizb-ut-Tahrir er utbredt i hele Sentral-Asia, men har fått størst fotfeste i Usbekistan (International Crisis Group 2009).

Usbekistan har et stort antall politiske og religiøse fanger, men det foreligger ikke klare tall på hvor mange. Under utlendingsmyndighetenes reise til Usbekistan i 2003 opplyste Human Rights Watch at landet har ca. 6500 politiske fanger. Senere har muligheten til å få informasjon om menneskerettighetssituasjonen generelt, og om fengselsbefolkningen spesielt, blitt svært redusert. HRW opplyste i møte med Landinfo i juni 2008 at ingen har oversikt over antallet politiske fanger i landet. International Confederation of Red Cross (ICRC) er eneste organisasjon som har tilgang til fengslene og organisasjonen rapporter ikke videre om antallet

Respons **Usbekistan: Praktisering av moderat islam vs. praktisering av ytterliggående islam**

fanger. I ettertid har ICRC i perioder heller ikke hatt tilgang til usbekiske fengsler ifølge informasjon gitt av usbekisk NGO i møte i Brussel i mai 2010.

Underrapportering er dessuten et stort problem i Usbekistan. Det er få internasjonale organisasjoner i landet som kan rapportere om overgrep. Mange organisasjoner ble utestengt fra landet og måtte legge ned sin virksomhet etter hendelsen i Andisjan i mai 2005. Rettssaker som føres mot politiske og religiøse motstandere føres ofte på avsidesliggende steder og det er vanskelig å få oversikt over hvilke saker som føres (HRW, møte juni 2008; HRW, e-post april 2010). Informasjon om antallet fengslede er derfor begrenset.

Personer som praktiserer en form for islam som bryter med offisiell islam blir av usbekiske myndigheter karakterisert som fundamentalister og ekstremister, og blir dømt til lange fengselsstraffer, ifølge HRW (2007). Antallet personer som sitter fengslet pga. tilhørighet eller mistanke om tilhørighet til Hizb-ut-Tahrir er imidlertid uvisst siden informasjonstilgangen fra Usbekistan er svært begrenset (International Crisis Group 2009). Ifølge Radio Free Europe, som viser til Forum 18, sitter ca. 5000 av de fengslede inne pga. tilknytning til Hizb-ut-Tahrir (Kimmage 2004).

En annen muslimsk gruppe som har kommet i usbekiske myndigheters søkelys i løpet av senere tid er medlemmer av den religiøse gruppen Nur. Gruppen har sin opprinnelse i Tyrkia, hvor den i likhet med i Usbekistan er bannlyst pga. sin målsetting om å endre en sekulær konstitusjonell struktur med sharialover. Gruppen ble grunnlagt av kurderen Said Nursi.¹ I dag ledes gruppen av imamen Fathulla Gulen. Flere personer ble i 2009 dømt til langvarige fengselsstraffer pga. tilhørighet til denne gruppen. Ifølge Uznews.net ventet ca. 50 personer på å bli dømt for sin virksomhet innenfor Nur i februar 2009 (2009). Forum 18 rapporterer om ni personer som alle er tilhengere av Said Nursi, eller kun naboer og bekjente av Said Nursitilhengere som ble dømt til mellom seks og åtte års fengsel 28. juni i år (Bayram 2010b).

De fleste som ble dømt på grunnlag av religiøs virksomhet i 2009 ble dømt til tre til 14 års fengsel. Noen fikk dommer på 16 til 20 år (U.S. State Department 2010).

Hva kan oppfattes som ytterliggående islam og dermed føre til reaksjoner?

Usbekiske myndigheter fører en streng kontroll med befolkningens utøvelse av religion.

Hva som kan oppfattes som praktisering av ytterliggående form for islam og som dermed kan føre til reaksjoner av typen beskrevet over, foreligger det ikke detaljert informasjon om. Svært mange fengsles grunnet mistanke om tilhørighet til Hizb-ut-Tahrir, Nur eller andre ytterliggående grupper, men hvilke handlinger som kan forårsake denne mistanken er ikke klart.

Tidligere har det vært rapportert om at selv det å bære skjegg eller kle seg i utpreget muslimsk bekledning kan gi grunnlag for mistenksomhet om sympatier i ytterliggående retning. Ifølge U.S. Department of States (2009) siste rapport om religionsfrihet, foreligger det ingen troverdige rapporter om arrestasjoner eller trakassering av muslimer basert kun på ytre tegn. Heller ikke besøk i moskeen har vært brukt som påskudd til forfølgelse. Andre kilder hevder imidlertid at det er svært lite som skal til for å vekke oppmerksomhet og dermed havne i myndighetenes søkelys.

---

¹ Said Nursi levde fra 1876 til 1960.

Ifølge Amnesty International (2010) holder myndighetene nøye øye med de ulike religiøse gruppene og blant annet går dette utover muslimer som foretar bønn i uregistrerte moskeer. Forum 18 rapporter i januar 2010 om muslimer som har blitt brakt inn av myndighetene, og at felles for mange av dem er at de er dedikerte muslimer som har gått til moskeen for å be. Forum 18 viser til et 100-talls muslimer som ble arrestert i perioden september/oktober 2009. Flere skal ha blitt anklaget for ytterliggående islamisme med bånd til Islamic Movement of Uzbekistan. Forum 18 skriver om familier som stiller seg uforstående til arrestasjonene og som beretter om planting av muslimsk propaganda som bevis på ekstremisme. De fleste av de arresterte var i alderen 20 til 40 år. Mange av de arresterte har i ettertid blitt løslatt. Videre opplyses det om personer som er redde for å gå i moskeen pga. den mistanken dette kan skape hos myndighetene. Det vises også til arrestasjon av en kvinne som har holdt religiøse møter i hjemmet sitt. Slektninger og personer som har deltatt på møtene har også blitt arrestert. Flere personer skal ha blitt truet til å vitne mot kvinnen (Bayram 2010a).

Ifølge representanter for en NGO i Osj² (intervju, november 2008) utøver myndighetene i Usbekistan en svært utstrakt kontroll med befolkningens religiøse aktivitet. Organisasjonen opplyser at hele befolkningen lever under streng kontroll. Det eksisterer forskjellige typer moskeer i Usbekistan; både de som er under statlig kontroll og moskeer som ikke er kontrollert av staten. Seremonier og bønner som foregår i den statlige moskeen skjer i overensstemmelse med myndighetene. De ulike landsbyene har sine kvoter på hvor mange som kan oppsøke den offisielle moskeen avhengig av hvor mange som bor i landsbyen. Bønn utenfor moskeen skjer, ifølge organisasjonen, ikke. Folk ønsker ikke åpenlyst å vise at de ber.

Det er i strid med myndighetenes praktisering av islam å avholde seremonier og bønner i moskeer som ikke er underlagt statlig regi. Organisasjonen opplyser at imamen ofte holder en tale etter den offisielle bønnen. Dette skal kun skje i den offisielle moskeen. En hvilken som helst religiøs aktivitet som foregår utenfor den offisielle moskeen blir sett på som mistenkelig, ifølge organisasjonen. Det å samles seg i bønn i private hjem er greit så lenge ingen ser deg eller vet hva som foregår. Organisasjonen opplyser videre at besøkende til de statlig regulerte moskeene også holdes under kontroll. Ifølge organisasjonen så foreligger det en liste over personer som går hyppig i moskeen. Personer som står oppført på en slik liste kan være de første som blir brakt inn til politiet som mistenkte hvis et eller annet skulle skje. Organisasjonen viser til opptøyene i Andisjan i mai 2005 og hvordan myndighetene i etterkant fengslet et stort antall personer som de allerede hadde i søkelyset (NGI i Osj, intervju november 2008).

Ifølge den danske antropologen Maria Louw som har gjort feltarbeid i Bukhara, er det mange muslimer som unngår å oppsøke den lokale moskeen og å praktisere islamsk bønn av frykt for å bli stemplet som potensielle ekstremister (Louw 2005). Louw skriver blant annet om en kvinne som kalles inn til avhør til politiet. Kvinnen har ingen sympatier i radikal islamsk retning. Likevel blir hun kalt inn til avhør hos politiet trolig av den grunn at hun har snakket mye om Gud. Kvinnen blir imidlertid raskt løslatt og det skjer ingenting mer. Louw skriver at ekstremismen har blitt et allestedsnærværende spøkelse som mistenkeliggjør nesten enhver muslimsk praksis. Hun viser til at president Karimov oppfordrer befolkningen til å være på utkikk etter ethvert tegn på fanatiske synspunkter, men opplyser at det på ingen måte er klart

---

² Organisasjonen jobber med problemstillinger knyttet til illegale immigranter, asylsøkere og statsløshet i Ferghanadalen. Organisasjonen er svært godt informert om forholdene i Usbekistan. Representantene Landinfo møtte var selv etniske usbekere.

hvilke tegn det skal sees etter. Louw skriver at også lokale myndigheter har meget forskjellige ideer om hva som er tegn på islamsk fanatisme, og at det dermed er vanskelig for befolkningen å vite hva som skaper mistenksomhet hos myndighetene eller naboenes øyne. Denne informasjonen har Landinfo også mottatt under tjenestereiser til Ferghanadalen.³ Kilder har opplyst hvordan den usbekiske befolkningen forsøker å leve så anonymt som mulig og ikke stikke seg ut på noen som helst måte nettopp for å unngå myndighetenes oppmerksomhet. Det å få myndighetenes oppmerksomhet rettet mot seg kan være ensbetydende med å få mistanken mot seg om ikke å være myndighetslojal. Mahallakomiteenes rapporteringssystem blir hyppig nevnt av kilder som skal opplyse om hvordan befolkningen overvåkes (Landinfo 2009). Den generelle frykten for å stikke seg ut ble også uttalt av HRWs tidligere stedlige representant i Tasjkent, ”alt som kan gjøre en person forskjellig fra andre, kan være av betydning for myndighetene og vekke mistanke om manglende oppslutning” (juni 2008).

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og politidepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, men skal gi svar på de konkrete spørsmålene som er stilt, og ellers inneholde det som til enhver tid trengs av bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

Skriftlige kilder

- Amnesty International (2010). *Amnesty International Report 2010. The State of the World's Human Rights*. London: Amnesty. Tilgjengelig fra http://thereport.amnesty.org/sites/default/files/AIR2010_AZ_EN.pdf#page=295 [lastet ned 22. juli 2010]
- Bayram, M. (2010a, 27. januar). Uzbekistan: Crackdown on devout Muslims continues. *Forum 18 News Service*. Tilgjengelig fra <http://www.forum18.org/Archive.php?query=muslims+&religion=19&country=33&results=20&page=1> [lastet ned 22. juli 2010]

---

³ Informasjonsinnhentingsreiser til Osj i Kirgisistan i 2007 og 2008 for å innhente informasjon om forholdene i Usbekistan.

- Bayram, M. (2010b, 8. juli). Uzbekistan: More Muslims jailed, what chance of appeals by Muslim and Christian prisoners of conscience. *Forum 18 News Service*. Tilgjengelig fra http://www.forum18.org/Archive.php?article_id=1465 [lastet ned 29. juli 2010]
- Human Rights Watch (HRW) (2007, 5. november). *Nowhere to turn. Torture & Ill treatment in Uzbekistan*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/en/reports/2007/11/05/nowhere-turn> [lastet ned 21. juli 2010]
- International Crisis Group (2003, 30.juni). *Radical Islam in Central Asia: Responding to Hizb-ut-Tahrir*. Osj/Brussel: International Crisis Group Tilgjengelig fra <http://merln.ndu.edu/archive/icg/centralasiahizbuttahrir.pdf> [lastet ned 21. juli 2010]
- International Crisis Group (2009, 15. desember). *Central-Asia: Islamists in Prison*. Bisjkek/Brussel: International Crisis Group. Tilgjengelig fra <http://www.crisisgroup.org/~media/Files/asia/central-asia/b97%20Central%20Asia%20Islamists%20in%20Prison.ashx> [lastet ned 21. juli 2010]
- Kimmage, D. (2004, 18.februar). Arrest Of Uzbek 'Extremist' Highlights Terror Tangles. *Radio Free Europe/Radio Liberty*. Tilgjengelig fra <http://www.rferl.org/content/article/1051582.html> [lastet ned 22. juli 2010]
- Landinfo (2009, 15. juni). *Uzbekistan: Retursituasjonen for asylsøkere*. Oslo: Landinfo. Tilgjengelig fra http://www.landinfo.no/asset/921/1/921_1.pdf [lastet ned 28. juli 2010]
- Louw, M (2005). Hverdagslivets islam i post-sovjetisk Uzbekistan. *Nordisk Østforum* 19(4).
Artikkelen er ikke tilgjengelig på Internett.
- UDI (2003, 5. juli). *Fact-finding Mission April 2003*. Oslo: UDI.
Rapporten er unntatt offentlighet og kun internt tilgjengelig i Landdatabasen under Uzbekistan/Begrenset adgang.
- U.S. Department of State (2010, 11.mars). *Country Report on Human Rights Practices. Uzbekistan*. Washington DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2009/sca/136096.htm> [lastet ned 20. juli 2010]
- U.S. Department of State (2009, 26.oktober). *International religious Freedom Report. Uzbekistan*. Washington DC: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/g/drl/rls/irf/2009/127374.htm> [lastet ned 22. juli 2010]
- Uznews.net (2009, 28. februar). Five members of religious group jailed in Tashkent. *Uznews.net*. Tilgjengelig fra http://www.uznews.net/news_single.php?lng=en&sub=&cid=27&nid=9090 [lastet ned 21. juli 2010]

Muntlige kilder

- Human Rights Watch. Møte i Landinfo juni 2008
- Human Rights Watch. E-post april 2010.
- NGO i Osj, Kirgisistan. Intervju november 2008.
- Usbekisk NGO. Møte i Brussel 6. mai 2010.

© Landinfo 2010

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarframstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.